

Förord

Mitt intresse för Gillberga har sitt ursprung från Anna Elisabet Jansson - min mor, född på Lillberget i Byn 1907, utflyttad med sin familj till Nystugan i Dalen 1911. Där växte hon upp och blev "hemmadotter" ända till sitt 38:e år, varpå hon flyttade till Åmål gifte sig och födde mej i mars 1946.

Av olika anledningar blev hennes kontakt med Gillberga ganska sporadisk, vilket också präglade min uppväxt, men det var genom hennes berättelser och minnen av människor, platser och händelser som bygden fick en plats i mitt medvetande.

1965 blev hon änka och jag hade nått mina 19 år. Mitt intresse för historia var redan då ganska intensivt och i samband med detta började jag så smått att söka efter min egen genealogi och genom detta aktiverades både hennes och min kontakt med Gillberga. Mest påtagligt blev det under sommarmånaderna då vi gavs möjlighet att bo i hennes barndomshem Nystugan i Dalen, och senare i Byns missionshus.

För min mor blev det ungefär tioåret minnesrika "sommarlov" i barndomsbygden innan hon gick bort 1981. Viktig i sammanhanget var hennes barndomsvän och granne Karolina Olsson ("Karin på Kuel") som energiskt engagerade sig för att dessa utflykter skulle bli verklighet, och det behöver knappast nämnas att de fylldes av kaffestunder, samtal och minnen med gamla vänner och släktingar.

...

Mitt eget intresse för historia var som sagt tidigt grundlagt, där var min far skomakaren Paul Kristian Dahl (1903 - 1965) inspirerande och därtill öppnade han för ett annat område - musiken. Så småningom resulterade det i att jag började spela fiol, utbildade mej och med tiden blev lärare/universitetsadjunkt i Musik- och Kulturhistoria vid Musikhögskolan Ingesund i Arvika under dryga 40 år.

...

Efter min mors bortgång 1981 hade jag alltså "på köpet" förvärvat åtskilliga kontakter i Gillberga. Så jag fortsatte att "sommarlova" där åtminstone 3 - 4 veckor under hela 1980-talet. Innan jag skaffade körkort och bil, kom jag knattrande från Arvika på en nästan överlastad moped, och hyste in mej i Byns missionshus. Kontaktnätet var igång - det behövdes bara att jag påminde om att min mor var "Anna i Nystuga" så kokades kaffe och minnena plockades fram.

Väl på plats fick de gästvänliga systerarna Ruth Andersson och Alice Jansson på Lillberget en särskild betydelse. Där fanns också gårdens "allt-i-allo" Sven Johansson ("Sven på Skåka") - en klurig glädjespridare i gemenskapen. Att gårdens "Lillstuga" - där Sven hade sitt eget krypin - råkade vara platsen där min mor föddes, gav förstås särskild samhörighet med gården, dess människor och miljö....

Ruth

Alice

Sven

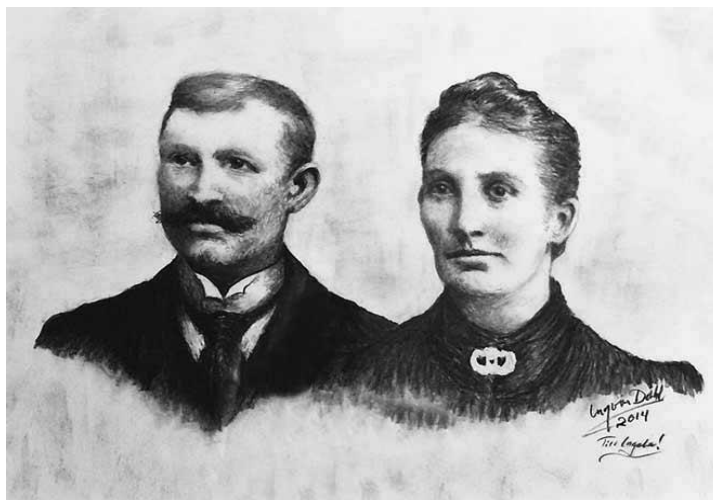
Sammantaget gjorde alla dessa erfarenheter att jag under 80-talet beslöt mej för att på allvar och mer systematiskt ägna mej åt släkt- o bygdeforskning, vilket alltsedan dess har fortsatt och bl a resulterat i åtskilliga timmar vid läsapparater, pärmar, dator och dessutom Internetsidan:

<https://www.varmlandsrotter.se/idahlggen/start/index.htm>

--

*Min genealogiska förankring i bygden utgörs främst av två linjer. Dels Anders Bryngelsson (min **morfars** farfars farfar) som kom inflyttad från Bråten i Grums och fick drängplats på gården Hammar i Gillberga omkr 1758. Där gifte han sig med hemmadottern och övertog så småningom hennes gård. 1786 förvärvade han dessutom hemmansdelen Väststugan i Dalen i samma socken, där hans arvingar etablerade sig i flera generationer och här föddes min morfar Anders Gustaf Jansson 1868.*

*Min andra förankring är min **mormors** morfars far, "plogmakaren och snickaren" Jonas Andersson som flyttade från Jakobstorp under Torserud i Borgvik, och övertog hustruns arvegård Torsbacken i Galtebol omkr 1811. Drygt 40 år senare gifte sig hans barnbarn Anna Lisa Nilsson med drängen Olof Olofsson och dessa förvärvade i mitten av 1880-talet gården Lillberget i Byn, och 1868 föddes dottern Kristina - min mormor.*

Morfar o mormor

Efter vigseln 1901 bodde Anders Gustaf Jansson och Kristina Olofsdotter i Lillstugan på Lillberget, och här föddes Ebba Maria ("Mia") 1904 och min mor Anna Elisabet 1907.

Vid den tiden hade morfars arvegård i Dalen fått ny ägare, men när granngården Nystugan (sedermera namnad Öststugan) blev till salu, nappade morfar och köpte. 1911 hölls inflyttningskalas. Gösta Verner som föddes ett par år senare blev sista barnet, för Kristina drabbades av tidens gissel tuberkulos och avled hastigt redan 1916 – på nyinrättade sanatoriet i Arvika - medan morfar levde kvar i Dalen fram till sin död 1947.

Efter flera årtionden - otaliga timmar av arkivbesök, bokläsande, bild- och kart-samlade, intervjuer med släktingar och boende i bygden har jag fått ihop ett överflöd av material, vilket jag fortlöpande försökt bearbeta och överföra till datormediet. Detta ligger nu till grund för denna min presentation av min mors "gårdskrets" - dess människor och historia som jag lärt känna.

Avslutningsvis några reflektioner om möjliga fel och brister i undersökningen/texten.

En klok kollega (finnforskaren Jarl Eriksson i Arvika) sa' om sitt skrivande, att skulle han ha undvikit precis alla felaktigheter i sin text, så skulle han aldrig kunnat skriva något alls. Historieforskning bygger ju på att sammanställa, tolka och redovisa vad andra har sammanställt, tolkat och redovisat. Denna kedja av länkar är begränsad av de inblandades läs- o skrivförmåga, minne, kunskap o erfarenhet... Ännu knepigare kan det vara att värdera och vidareföra muntlig tradition – sammanhang och tonfall förloras oftast.

Då och då stöter man som forskare på uppenbara – och t o m samtida - missförstånd. Den präst som döpte ett barn i en annexförsamling kanske i all hast gjorde en anteckning ("kladd") med namn på föräldrar och alla dopvittnen. Kladden kunde bli liggande och kanske först efter lång tid, tolkad av en kollega i moderförsamlingen som - med prydligare handstil – förde över kladdens tecken till huvudboken. Att både doppräst och renskrivare stundom råkade förväxla föräldrarnas namn med något av vittnena var lätt hänt. Var o varannan hette ju Jon, Anders, Olof, Anna, Britta eller Maria...

Ibland är de äldsta källorna ytterst svårtydda och svårtdolkade. Tradition, handstilar och stavning ställer till det – Johan och Hans betraktades ofta som samma namn; Jonasdotter kunde ibland skrivas Jonsdotter, som i sin tur kan feltolkas som Jöns- eller Jansdotter.

Slutsatsen måste bli, att så noggrant som möjligt redovisa källor och där sådana saknas, tydligt ange när det handlar om antaganden eller hypotetiskt resonemang.

I detta arbete finns sådant i sammanhanget av några gårdsnamn. *Backa-, By-, Dal- och Galtegården* finns inte i några bevarade dokument, utan är nykonstruerade (och därför kursiverade) namn på de äldsta kända bosättningarna utifrån respektive hemman.¹ Detta gäller även några onamnade och numera helt försvunna smågårdar – t ex "*Myrera*" i Dalen, *Korpralsgården* i Byn samt *Stortaka* och *Maria-stugan* i Galtebol.

Avslutningsvis kan det vara bra att påminnas om hur kulturlandskapet har förändrats genom tiderna. Trots att vi idag har kvar gårdar med namn från äldre tid - Nordstugan, Nystugan, Lillberget... så är "bilden" av alla dessa (husen, färgerna, dofterna, ljuden...) med omgivande odlingsmark och naturmiljö vanligen helt annorlunda än den som var verklig innan skiftesreformer sprängde byar, boendemiljö och naturlandskap, och som i sällskap med sentida avfolkning skapat begreppet "glesbygd".

¹ Sådana nykonstruktioner gör att man slipper förväxling med nutida gårdar, som ofta byggts på samma område. Nordgården fick sitt namn efter att en annan uppförts söder därom, och Gammelberget bör ha fått sitt namn efter att ett annat "Berg" tillkommit...